

Nepatiki, kad titanų darbą atliko už dyką

Archyvuose rasta medžiaga, kaip formavosi Kupiškio kaimai, kaip gyventojai kėlėsi į laisvus valakus, labai džiugino „Kupiškėnų enciklopedijos“ autorius. Jie buvo pirmieji, suradę ir pasinaudoję seniausiais istoriniais šaltiniais. O toliau laukė ilgas ir nuobodus darbas – medžiagą šifruoti, išsiversti, perrašyti. Tik ne visi gyventojai tą įdirbį suprantą, nes juos labiau vilioja Valinskienės koncertas.

V. Jankauskas sužavėjo L. Matiuokaitę, kai per enciklopedijos pristatymus prabilo švaria kupiškėnška tarme.

A. Totoris džiaugėsi nusileidęs į kalmų ištakas.

Lina RUŠĖNIENĖ

Darbas niekad nebus baigtinis
„Gyvenimas šiaip ar taip praeina. Vieni praguli ant sofos, kiti su meškerė prakuriško piežerėje, o mes

norėjome palikti ką nors reikšmingo. Manome, kad enciklopedija – rimtas pėdsakas krašto istorijei“, – kalbėjo „Kupiškėnų enciklopedijos“ sumanytojas, vyriausiasis redaktorius ir

>>>Bp.

Nepatiki, kad titanų darbą atliko už dyką

7p.>>

sudarytojas Vidmantas Jankauskas ir vienas iš pagrindinių autorių Alvydas Totoris.

V. Jankauskas yra Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros instituto mokslinis darbuotojas, žurnalistas. A. Totoris – Kalvarijose muziejininku dirbantis istorikas.

Darbas pradėtas beveik prieš tris dešimtis metų. Maždaug kas penkeri su puse metu pasirodė po naują tomą. Iš viso jų trys, pastarasis, pasirodęs prieš trejus metus, baigėsi Ž raiše. Dar įdėta tam tikrų papildymų. Tad tikėtis ketvirtto tomo nebeverta.

Ar galime sakyti, kad į enciklopediją sugule vis Kupiškio krašto istorija? O gal liko kažkas nepaliesyta, nesurasta, neaprepta?

„Net apie tai, kas dabar vyksta, ne viską žinome. Ką radome ir ką sužinojome, tą ir parašėme. Bet šitas procesas yra begalinis, darbas – ne baigtinis. Kas gali, nori, turi sveikatos ir jėgų, ir toliau gilinti, ieško, raso. Bet dailės enciklopedijos pagalbininkų ir bendraautorų sudėję ją beraišdami“, – kalbėjo V. Jankauskas apie išjeisčius anapiln.

Sudarytojas kalbėjo, kad rezultatas yra optimalus. Nesinorėjo labai mažai rašyti, o dar plačiau aprepti būtų buvę per sunku autoriaus paversti.

Patikrintas kiekvienas faktas
A. Totoris tvirtino, kad „Kupiškėnų enciklopedija“ tuo unikali, kad visi aprašymai – ir apie vietoves, ir apie

asmenybes, kultūros reiškinius – paremti faktais.

„Laikėmės principo, kad dedame tiek medžiagos, kiek turime. Nieko nekūrėme, nesiekėme, kad būtų gražiau ar idomiiau negu yra. Todėl apie vienas vietoves ar žmones daug medžiagos, o apie kitus – mažai. Mums buvo svarbu neiškraipyti, neprigalvoti to, kas galėjo būti, bet nebuvo“, – aiškino istorikas.

Pašnekovs tešė, kad yra leidinių, kurie gyventojų prisiminimus pateikia lyg faktą. Žmogus pasakoja, kaip aprašomame kaime augo, išvyko mokytis ir niekad nebegrįžo, kas buvo jo kaimynai, kokių įdomesnių įvykių nutiko.

„Be atsidomėjimo, dar reikia atsidėti skaitymui ir nagrinėjimui, korektūrai. Mokslinis leidinys – tai ne humoristinė knyga.“

V. Jankauskas

„Enciklopedija yra rimtas leidinys. Klaidų gali pasitaikyti, bet kiek įmanoma kiekvieną faktą privalo patikrinti“, – kalbėjo A. Totoris.

„Kupiškėnų enciklopedija“ atvėrė langą krašto istorijai. Darbas, kokio iki tol nebuvo“, – džiaugėsi A. Totoris.

„Jei – ne tik surinkta medžiaga apie su Kupiškio kraštu susijusias asmenybes, kaimus, bet ir dvarus, palivarkus, vienkienius, miškus, upes ir pelkes, papročius. A. Totoris sakė, kad daugiausia medžiagos surinko enciklopedijos sumanytojas V. Jankauskas. Apie asmenybes daugiausia rašė

„Tai ilgas ir nuobodus darbas, Juk, be atradimo džiaugsmo, dar reikia atsidėti skaitymui ir nagrinėjimui, korektūrai. Mokslinis leidinys – tai ne humoristinė knyga“, – kalbėjo sudarytojas.

A. Totoris aiškino, kad naudojo daugybę šaltinių – bažnytinėmis metrikų knygomis, kuriose likę įrašai apie kūdikių krikštą, santuokas, gyventojų mirtis. Taip pat – inventoriais, kartotekomis, planais, senomis nuotraukomis.

„Be atsidomėjimo, dar reikia atsidėti skaitymui ir nagrinėjimui, korektūrai. Mokslinis leidinys – tai ne humoristinė knyga.“

V. Jankauskas

dabar jau šviesaus atminimo Linas Vidugiris. O A. Totoris gilinosi į vietoves, kaimus, objektus.

Ant lėkštutės niekas neatnešė
Ar dabar negaila net trims tomams paauguko laiko?

„Leidinį planuoji, apmąstai, suvoki, koks laukia darbas. Buvo prisidėjusių tik epizodiškai, bet daugelis suprato, kad viską patiems reikės surasti, ant lėkštutės niekas žinių neatneš. Dirbome rimtai, ne kaip studentai, kurie mokosi paskutį naktį prieš egzaminą“, – palygino V. Jankauskas.

Pašnekovai sakė, kad enciklopedijai rinkti medžiagą ir aprašyti sutiko daugiausia vyresnio amžiaus kupiškėnų – ir gintame krašte gyvenančių, ir išvykusių į didmiesčius, kitus regionus. Tarp jų būta mokslo daktarų, profesorių.

Kai kas pamatė, kiek tai reikalauja laiko ir jėgų, ir pasitraukė. Užtat nauji entuziastai įsitraukė.

„Buvo žmonių, kurie rašė, o dailis – vien rinko ir teikė medžiagą. Bet visus įtraukėme kaip bendraautorius“, – kalbėjo V. Jankauskas.

A. Totoris tikino, kad kolegos draugiškai dalijosi savo rastiomis žiniomis. Kad vėliau nereikėtų su priekaištais ir galėtės, jog kažkas liko parašėse, kad į enciklopediją neįtraukta. Konkurencijos nebuvo – po dalimi aprašymų yra po du ar kelis autorius.

Nusikaptė iki kaimo ištakų
A. Totoris pasakojo, kad medžiagos

ieškojo archyve, daug naudingo rado inventORIZACIJOS knygoje. Jose pareigūnai ar dvaro raštininkai išsamiai aprašė gyventojus, jų pajamas, kaimo ribas, upelius, kitių dalykus.

„Tikėtai tais duomenimis galima, nes nurodė tikroji padėtis. Patys skaičiavo ir matavo, nemelavo ir neišsukinėjo. Dėl karo nukentėję tikėjosi kompensacijų, buvo sudaromos komisijos, kurios nustatinė jo nuostolius“, – kalbėjo istorikas.

Iš įrašų matyti, kaip kaimas formavosi ir keitėsi. Apie kai kuriuos rašyta, kad yra, sakyme, 20 valakų, o apgyvendinti tik trys. Kodėl? Nes kiti dar neapgyvendinti, bet netrukus tai įvyk.

„Nusileidę į pačią pradžią, kaimo ištakas. Senesnių šaltinių nebėra ir mes – pirmieji, jais pasinaudoję“, – aiškino A. Totoris.

Be šitų duomenų aprašyti tikrąją kaimų istoriją – neįmanoma. Senų istorinių šaltinių pavyko rasti apie Salamiščio, Skapiščio apylinkes. O štai apie Šimonių kraštą senesnių dokumentų tiesiog nėra.

Kad perskaityti įrašus, reikėjo nemažų pastangų. Juk teko juos išsišifruoti ir išsiversti, daugiausia jų rašyti senąja gudų kalba.

Yra tokių kaimų, kurie išnykę, bet apie juos išlikusi istorija. Ir atvirkščiai – kaimas egzistuoja, o žinių apie jį trūksta.

Mažuma besidomintiųjų giliai
Naujo enciklopedijos tomo pristatymas visada sulaukdavo didžiulio

kupiškėnų susidomėjimo. Apie ką skaitytojai per susitikimus klausinėjo, kuo domėdavosi?

„Yra knyga, pirma ją perskaityk, o tuomet jau klausk, jei kas neaišku. Bet tiems, kas viską perskaitė, ir klausimų neliko. O kas ypatingai gilinosi, tie norėjo patikslinti apie kokius nors esminius dalykus, bet tokių žmonių mažuma“, – nedaug žodžių V. Jankauskas.

„Menininkai kuria muziką, eilėraščius ar tapo – juk tai daro ne vien dėl pinigų, labiau iš pašaukimo. Mes savotišką paminklą pastatėme.“

A. Totoris

A. Totoris stebėjosi, kad dalis žmonių net neįsivaizdavo, kiek žinių, kantrybės pareikalavo šis darbas. Surasti, įsigilinti, išsišifruoti istorinę medžiagą – tai ne žurnalų ar meilės romanų perskaityti.

O niekuo neprisidėjusieji kraipo galvas, esą ir kas gi jau čia tokio: nurašė, ir tiek.

„Tai taip ir buvo“, – rimtu balsu juokauja V. Jankauskas.

O A. Totoris klausė, ar daug atsirado tų entuziastų, kurie veltui, be jokių honorarų, dviem dešimtmečiams atsidė medžiagos enciklo-

pedijai rinkimui ir sistemimui?

Bus anūkams palikimas
Analogišką enciklopediją turi tik Latvija, bet ją rengė mokslininkai, profesoriai už didelę atlyginimą.

„Tarp šių enciklopedijų skirtumo nematome. Bet mes darbamės vien tik entuziazmo vedini. Mūsų atlygis – ne pinigai, o begalė prasmingų atradimų. Daug kas nepatiki, kad dirbome už dyką. Na, ne visai už dyką – namuose turio porą enciklopedijų, bus anūkams palikimas“, – šypsojosi A. Totoris.

Jis lygino, kad kiti rajonai neturi nė iš tolo jų enciklopedijai prilygstančių savo leidinių. O jei kas sumastų leisti savo enciklopediją ir suskaičiuoja, kiek atsieis leidyba, honorarai, bematant persigalvoja. Nes sumos – milžiniškos, savivaldybėms neįkandamos.

Kupiškio rajono savivaldybė taip pat prisidėjo tik prie leidybos.

„Atlygio negavome nė cento, bet aš laimingas, kad pavyko enciklopediją išleisti. Menininkai kuria muziką, eilėraščius ar tapo – juk tai daro ne vien dėl pinigų, labiau iš pašaukimo. Mes savotišką paminklą pastatėme. Galime didžiulius tuos, kad nėra daugiau tokių reikšmingų istorijos įpraminimų“, – kalbėjo A. Totoris.

Tai yra įrodymas, kad ne viskas šiame pasaulyje perkama ir paruošama.

Valinskienė domisi labiau?
Alizavos krašte gimęs, sostinėje gy-

venantis V. Jankauskas kartkartėmis sugrįžta į gimtą kaimą. Bet jis pripažino, kad vis dėlto ne kiekvienam žmogui, net ir kaimynui kaimo, įdomi istorija. Tokiems nerūpi ir enciklopedija.

„Visokių žmonių yra. Žmonės domisi, bet gal ne tiek, kiek Valinskienės koncertu. Žmonėms reikia garsų pavardžių“, – juokavo V. Jankauskas.

Jis galvoje turėjo reklamos stendą pakeliui į Kupiškį. Jame dainininkė Inga Valinskienė kviečia pravažiuojančius aplankyti Kupiškį.

O A. Totorio gimta sodyba Laičių kaime parudota svetimiesiems žmonėms.

„Kai nuvyktu į tuos kraštus, užsuku į kaimą. Užplūsta sentimentai. Malonu pasivaikščioti, daug ką prisiminti“, – prisipažino pašnekovas.

Jan gera ant širdies, kad naujieji savininkai nenugriovė jo gimtų namų, nesukio krosnin, nesukūreno.

Apie gimtinę jis išleides knygelę „Laičiai: kaimas prie Žviekės“.

Mat Laičių šalyje net keletas, todėl nurodė šalia tekancio upelio pavadinimą.

Dabar jis rengia leidinį apie Zaidelių kaimą.

Trys gyvenimo banginiai
Kiekvienas pasirodžiusio enciklopedijos tomo sutiktuves organizavo Kupiškio rajono viešosios bibliotekos kraštotyros ir edukacijos skyriaus vadovaujanti Lina Matiuokaitė. Ji yra ir dalies straipsnių autorė.

„Žmonės noriai rinkdavosi į

Naujas enciklopedijos tomas su V. Jankausko parašu – tiesiai iš sudarytojo rankų.

susitikimus, pirkdavo enciklopediją. Ypač jei rasdavo aprašytą savo kaimą. O Vidmantas sakydavo, kad reikia ne kalbėti, o skaityti. Bet pats, žmogus iš sostinės, šneka švaria kupiškėnška tarme“, – šypsojosi L. Matiuokaitė.

Ji sakė buvusi savotiška ryšininke tarp V. Jankausko ir kupiškėnų. Čia skirstydavosi temas su autoriais, ieškojo, kas galėtų prisidėti prie jos rengimo.

„Iš pradžių buvo sudėtinga, nes

neturėjome kompiuterių. Tikėjome, kad du tomai tai tikrai bus. Rašydavau ranka, o Vidmantas tuomet jau pats tą medžiagą parengdavo. Juk pats enciklopediją ir maketavo“, – V. Jankausko darbui su tebejosi L. Matiuokaitė.

Šiai serijai knygas rašo ir kiti autoriai, V. Jankauskas tam darbu labai skatina.

L. Matiuokaitė ir pati parengė

Nuotr. iš archyvo albumo